

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “สตรีมีครรภ์และหลังคลอดกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม” ครั้งนี้ ผู้ศึกษาต้องการเข้าถึงข้อเท็จจริงของสตรีมีครรภ์และหลังคลอดกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม เพื่อนำมาสู่การอธิบายถึงกิจกรรม ลักษณะการเผชิญปัญหา ภาวะวิกฤต รวมถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม ภายใต้ชุดของกระบวนการคิดและการตัดสินใจโดยผ่านมุมมองและประสบการณ์ของสตรีเหล่านั้นเองโดยตรง

การศึกษานี้จึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการปฏิบัติและกระทำกับข้อมูลที่จับไม่ได้ หรือข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเลข โดยจะศึกษาถึงลักษณะกิจกรรม การเผชิญปัญหา ภาวะวิกฤตของสตรีมีครรภ์และหลังคลอดกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม

ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าภายใต้ปรากฏการณ์และกระบวนการตัดสินใจดังกล่าวสตรีเหล่านั้นต้องเผชิญกับปัญหาและมีการแสดงออกต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ในลักษณะใดบ้าง ซึ่งจะศึกษาทั้งในด้านที่เกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก โลกทัศน์ การให้ความหมาย ความสำคัญ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสลับซับซ้อนหรือมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาที่แตกต่างกันไป จึงจำเป็นที่ผู้ศึกษาต้องเข้าไปอยู่ใกล้ชิดกับสตรีมีครรภ์และหลังคลอดเป็นเวลานานประมาณ 5-6 เดือน ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าไปใกล้ชิดกับสถานการณ์อย่างแท้จริง ซึ่งการศึกษานี้ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงกิจกรรม การเผชิญปัญหา ภาวะวิกฤต ภายใต้ประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) เริ่มจากผู้ศึกษาทำการติดต่อประสานงานไปยังสตรีตั้งครรภ์และหลังคลอดที่แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษาและการ

ประกอบอาชีพตาม ซึ่งการศึกษาจะเป็นไปในลักษณะทั้งแบบที่มีส่วนร่วมและการเป็นผู้สังเกตการณ์ อยู่ห่าง ๆ ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะถือว่าเป็นตัวกลางที่สำคัญยิ่งในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

2. การเล่าเรื่อง (Narrative) เป็นการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของผู้อื่นและจาก ประสบการณ์ของตัวเอง เพราะระยะเวลาของการทำการศึกษาในครั้งนี้ตัวผู้ศึกษาอยู่ใน ช่วงที่กำลังตั้งครมภ์และหลังคลอด โดย “เรื่องเล่า” ในฐานะวิธีการศึกษาเป็นเครื่องมือการวิจัย เพื่อปลดปล่อยผู้หญิงจากการ “ครอบงำ” ด้านวิวิทย์ของการสร้างความรู้ ที่นักสตรีศึกษามักใช้เป็นเป้าหมายในการพลิกประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงให้กลายเป็นองค์ความรู้ โดย “ผู้รู้” ตาม มุมมองสตรีนิยมคือผู้ที่มิได้แยกตัวออกจากสิ่งที่ศึกษารวมถึงผู้ถูกศึกษา ทว่าหมายถึงผู้ที่ร่วมอยู่ใน กระบวนการแสวงหาความรู้

รายละเอียดส่วนลึกของวิธีการศึกษา

วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลภาคสนามจะอาศัยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการศึกษามีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแสดงทัศนะ ในแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยที่แนวคำถามเชิงลึกจะถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้สามารถตอบคำถาม ของวัตถุประสงค์การศึกษาคือวิจัยเป็นสำคัญ

นอกเหนือจากการใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์พูดคุยแล้ว ผู้ศึกษายังจำเป็นต้อง อาศัยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant observation) ร่วมด้วย ซึ่งเป็นการสังเกต ที่ผู้สังเกตอยู่นอก

ผู้ศึกษาจะใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์พูดคุยและเก็บข้อมูลประมาณ 5-6 เดือน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในสภาพการณ์ที่เป็นจริงของสตรีมีครรภ์และหลังคลอดกับ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและความกังวลในเรื่องความงาม ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษา เลือกสตรีหลังคลอดเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้นจำนวน 3 ราย รวมถึงเล่าเรื่องตัวผู้ศึกษาเอง

ลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลและพื้นที่ ๆ ผู้ศึกษาเลือกเพื่อการศึกษาในครั้งนี้ พิจารณาจากเกณฑ์ ความเป็นไปได้และความเหมาะสม รวมถึงความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลในการเข้าร่วมการศึกษา ครั้งนี้ได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลที่เลือกต้องมีความครอบคลุมต่อประเด็นปัญหาและ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยอย่างแท้จริง โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ภายใต้เงื่อนไขแบบเฉพาะเจาะจงและมีการแนะนำ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยมากที่สุด โดยผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 4 ราย (รวมตัวผู้ทำการศึกษา) ซึ่งใช้เกณฑ์ในการพิจารณาผู้ให้ข้อมูลที่ทำการศึกษา ดังนี้

1. ระดับการศึกษา
2. ประเภทของการประกอบอาชีพ โดยเลือกเฉพาะสตรีที่ใช้ความงามในการประกอบอาชีพ
3. สถานะทางสังคม
4. สตรีที่อยู่ในช่วงตั้งครรภ์และหลังคลอดไม่เกิน 6 เดือน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกเหนือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย หนังสือคู่มือ และวิทยานิพนธ์ เพื่อนำมาใช้อ้างอิงเป็นข้อมูลสนับสนุนและเป็นความรู้พื้นฐานของการศึกษาวิจัยแล้ว การเก็บข้อมูลในภาคสนาม คืออีกขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ดำเนินการติดต่อกับหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อขอหนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้อง
2. ยื่นหนังสือถึงผู้ให้ข้อมูล พร้อมชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลและความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมการศึกษาวิจัยครั้งนี้
3. ชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยแก่ผู้เข้าร่วมการศึกษาวิจัย ตลอดจนอธิบายสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมการศึกษาวิจัยสามารถกระทำได้ เช่นการปฏิเสธที่จะตอบคำถามบางประเด็นที่ตนเองไม่ต้องการให้ข้อมูล เป็นต้น
4. ดำเนินการเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมการศึกษาวิจัยทั้ง 3 ราย และเล่าเรื่องตัวเอง ตามแนวทางและระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Ways Communication) เพื่อให้เกิดการพูดคุยและซักถามเพิ่มเติมในประเด็นที่มีความซับซ้อนได้อย่างถูกต้องชัดเจน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. ตัวผู้ศึกษา เริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่ได้เลือกไว้
2. การตั้งคำถามตามกรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แม้ว่าลักษณะการสัมภาษณ์จะต้องอาศัยความยืดหยุ่นและมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์เพื่อความเหมาะสม แต่ทั้งนี้ลักษณะของประเด็นการพูดคุยต้องอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดและตรงกับประเด็นของวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้

แนวคำถาม

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้ศึกษากำหนดมาเพื่อตอบคำถามของวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย เพื่อที่จะนำข้อมูลเชิงลึกที่ได้เหล่านี้ไปวิเคราะห์หาบทสรุปอันจะนำไปสู่การค้นหาคำตอบของประเด็นการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการกำหนดประเด็นคำถามในลักษณะของคำถามปลายเปิด ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้บอกเล่าและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ รวมทั้งก่อให้เกิดการสื่อสารแบบสองทาง (Two-Ways Communication) คือมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแนวคำถามที่ได้กำหนดไว้ มีดังต่อไปนี้

แนวคำถามการสัมภาษณ์ระดับลึก

1. ข้อมูลประชากร
 - 1.1 อายุ จำนวนพี่น้อง ลำดับที่ ภูมิลำเนาเดิม
 - 1.2 ระดับการศึกษา
 - 1.3 อาชีพ รายได้
 - 1.4 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
 - 1.5 สามี
 - 1.6 สถานภาพทางเศรษฐกิจ
 - 1.7 จำนวนครั้งที่ตั้งครรภ์
 - 1.8 วิธีการคลอด

- 1.9 เพศของลูก
2. สถานการณ์ที่นำไปสู่การตั้งครรภ์
 - 2.1 ลักษณะอาการที่บ่งบอกถึงภาวะการตั้งครรภ์ ตรวจเช็คด้วยวิธีการใด (เช่น การขาดหายไปของประจำเดือน หน้าท้องโตขึ้น ตรวจเช็คจากอุปกรณ์ชุดทดสอบการตั้งครรภ์ หรือ ทราบผลโดยแพทย์เป็นต้น)
 - 2.2 ขนาดของอายุครรภ์เมื่อทราบว่าตนเองกำลังตั้งครรภ์
 - 2.3 ความรู้สึกขณะทราบผลการตั้งครรภ์
 - 2.4 เจตนาให้เกิดการตั้งครรภ์หรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร
3. กิจกรรมที่ปฏิบัติประจำก่อนตั้งครรภ์
 - 3.1 กิจกรรมด้านกีฬา
 - 3.2 กิจกรรมด้านความงาม
4. ไตรมาสแรก (1 – 3 เดือน)
 - 4.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
 - 4.2 ความกังวลในเรื่องความงาม
 - 4.3 วิธีจัดการกับความกังวล
 - 4.4 บริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความกังวลในเรื่องความงาม
 - 4.5 กิจกรรมที่ปฏิบัติในช่วงนี้
5. ไตรมาสที่ 2 (4 – 6 เดือน)
 - 5.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
 - 5.2 ความกังวลในเรื่องความงาม
 - 5.3 วิธีจัดการกับความกังวล
 - 5.4 บริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความกังวลในเรื่องความงาม
 - 5.5 กิจกรรมที่ปฏิบัติในช่วงนี้
6. ไตรมาสที่ 3 (7 – 9 เดือน)
 - 6.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
 - 6.2 ความกังวลในเรื่องความงาม
 - 6.3 วิธีจัดการกับความกังวล
 - 6.4 บริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความกังวลในเรื่องความงาม
 - 6.5 กิจกรรมที่ปฏิบัติในช่วงนี้

7. ระยะหลังคลอด (ภายใน 6 เดือน)

- 7.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย
- 7.2 ความกังวลในเรื่องความงาม
- 7.3 วิธีจัดการกับความกังวล
- 7.4 บริบทที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความกังวลในเรื่องความงาม
- 7.5 กิจกรรมที่ปฏิบัติในช่วงนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการเล่าเรื่อง ภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเป็นบทวิเคราะห์เชื่อมโยงกับทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าว และนำความรู้ทางทฤษฎีเหล่านั้นมาอธิบายข้อเท็จจริงและความสัมพันธ์ที่ค้นพบ

การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้จะกระทำภายหลังจากที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลไปได้ระยะหนึ่ง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นนั่นเอง โดยผู้ศึกษาจะทำการถอดคำสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละรายจากเครื่องบันทึกเสียงและจากการจดบันทึกทุกครั้งที่มีการพูดคุยสัมภาษณ์กัน เมื่อมีการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นที่ถูกต้องเรียบร้อยแล้วจะทำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปที่ชัดเจน และนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้กับแนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่ หากข้อมูลที่ได้ยังไม่สมบูรณ์อาจจำเป็นต้องทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่นการถามซ้ำ หรือเก็บจากบุคคลใกล้ชิดหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจะมีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ควบคู่กันไปตลอดเวลา ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาอาจมีทั้งในส่วนที่สอดคล้องสนับสนุน และขยายความชัดเจนให้กับแนวคิดดังกล่าวข้างต้น หรืออาจมีข้อแตกต่างขัดแย้งกับแนวคิดบางอย่างก็เป็นได้เช่นกัน

การนำเสนอผลการศึกษา

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบร้อยแล้วจะนำเสนอในลักษณะการเล่าเรื่อง โดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่ตั้งไว้และจากข้อเท็จจริงที่ค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้เป็นหลัก